

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**POKUŠAJ UTVRĐIVANJA RAZLOGA NASILNOM PONAŠANJU POMOĆU
KVANTITATIVNOG I KVALITATIVNOG PRISTUPA**

Diplomski rad

Vedran Leder

Mentor: prof. dr. dc. Vladimir Kolesarić

Osijek, 2011.

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
1.1. Kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja	1
1.2. Agresivno ponašanje	3
1.3. O ovom istraživanju	4
2. Cilj istraživanja	5
3. Problem istraživanja i hipoteza	5
3.1. Problem	5
3.2. Hipoteza	5
4. Metode istraživanja	5
4.1. Sudionici	5
4.2. Metoda	6
4.2.1. Upitnik agresivnosti	6
4.2.2. Polustrukturirani intervju	6
4.2.3. Analiza okvira	7
4.3. Postupak	7
5. Rezultati istraživanja i rasprava	8
5.1. Rezultati i rasprava kvantitativnog dijela istraživanja	8
5.2. Rezultati i rasprava kvalitativnog dijela istraživanja	10
5.2.1. Fizička agresivnost	11
5.2.2. Verbalna agresivnost	16
5.2.3. Ljutnja	20
5.2.4. Hostilnost	24
5.3. Metodološki nedostaci i implikacije za buduća istraživanja	27
6. Zaključak	29
7. Literatura	30
8. Prilozi	32
8.1. Prilog 1. Upitnik agresivnosti	32
8.2. Prilog 2. Pitanja korištena za kvalitativno prikupljanje podataka	33

Pokušaj utvrđivanja razloga nasilnom ponašanju pomoću kvantitativnog i kvalitativnog pristupa.

Attempt to determine the cause of violent behavior with help of quantitative and qualitative approach.

Vedran Leder

Sažetak:

Cilj ovog istraživanja je vidjeti možemo li pomoću kvalitativne obrade kvantitativno prikupljenih podataka utvrditi razloge nasilnog ponašanja među mladima. Kvantitativni dio istraživanja je proveden na prigodnom uzorku od N=51 sudionika, učenika prvih razreda srednje škole Gimnazije Daruvar. Za potrebe kvantitativnog dijela prikupljanja podataka korišten je Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992), a za potrebe kvalitativnog dijela, polustrukturirani intervju nastao na temelju Upitnika agresivnosti. U kvalitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je pet sudionika s minimalnim i pet s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti. U obradi kvalitativnih podataka korištena je metoda „Analiza okvira“. Kvantitativna obrada nam pruža uvid u izraženost agresivnih ponašanja među mladima te razlike na četiri dimenzije Upitnika agresivnosti. Kvalitativna obrada podataka nam pruža dublji uvid u razlike među sudionicima s minimalnim i maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti te razlike među sudionicima na individualnoj razini. Iako postoje razlike koje su dobivene kvantitativnom metodom, kvalitativna obrada pokazuje da postoji i mnoštvo karakteristika koje obje skupine sudionika dijele. Pokazano je kako se dvije skupine sudionika uglavnom razlikuju u izražavanju agresivnoga ponašanja ali da su percepcije, emocije i kognicije dosta slične za obje skupine sudionika.

Abstract:

The aim of this study was to see whether we can use qualitative analysis of data collected with quantitative method to determine the reasons for violent behavior among youth. The quantitative part of the research was conducted on a sample of N = 51 participants, first-grade students of high school Gymnasium Daruvar. For the purposes of gathering quantitative data we used Aggression Questionnaire (Buss and Perry, 1992), and for the qualitative part, semi-structured interview that was based on Aggression Questionnaire. The qualitative part of the study was conducted on five participants with a minimum, and five participants with maximum score on Aggression Questionnaire. The method we used for qualitative data processing is called "Framework analysis". Quantitative analysis provides us with insight into the prominence of aggressive behavior among youth, and differences between four dimensions of Aggression Questionnaire. Qualitative data processing gives us a deeper insight into the differences between the participants with the minimum and maximum score on the Aggression Questionnaire and the differences among the participants at the individual level. Although there are differences that are obtained by quantitative method, qualitative analysis shows that there are a lot of characteristics shared by both groups of participants. It is shown that the two groups of respondents are mainly differing in the expression of aggressive behavior but their perceptions, emotions and cognition are quite similar.

Ključne riječi: Kvantitativna analiza, kvalitativna analiza, agresivnost

Key words: Quantitative analysis, qualitative analysis, aggression

1. UVOD

1.1. Kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja

U društvenim znanostima, kvantitativna istraživanja odnose se na sustavna empirijska istraživanja društvenih pojava kroz statističke, matematičke ili računalne tehnike. Cilj kvantitativnog istraživanja je razvoj i upotreba matematičkih modela, teorija i/ili hipoteza koje se odnose na promatrane fenomene. Proces mjerenja je središte kvantitativnog istraživanja jer pruža temeljnu vezu između empirijskog promatranja i matematičkog izraza kvantitativnih odnosa. Za razliku od kvalitativnih metoda, koje daju informacije samo u uzorcima koji su bili uključeni u istraživanje, kvantitativne metode mogu se koristiti za generaliziranje dobivenih podataka na širu populaciju. Detaljna analiza 1274 članka objavljenih u dva najpoznatija američka časopisa socijalnih znanosti, između 1935. i 2005. godine, pokazuje kako se u oko dvije trećine tih članaka koriste kvantitativne metode istraživanja (Hunter i Leahey, 2008). Početci kvantitativnih istraživanja se vežu uz Gustava Fechnera i njegov rad u području psihofizike koji se temelji na radu Ernsta Heinricha Webera. Iako se najčešće pokušava razdvojiti kvantitativna od kvalitativnih istraživanja, postoje dokazi koji pokazuju da su te dvije metode zapravo komplementarne. Kuhn (1961) je ustanovio da su velikom broju uspješnih kvantitativnih istraživanja prethodila kvalitativna istraživanja kao i da nam kvantitativne spoznaje najbolje služe za dobivanje generalnih informacija o određenom fenomenu te za postavljanje hipoteza koje se dalje mogu provjeravati kvantitativnim metodama. Kvantitativne studije možemo podijeliti na dva tipa: (1) deskriptivne i (2) eksperimentalne. U deskriptivnim istraživanjima se ne pokušava manipulirati varijablama poput mijenjanja ponašanja ili uvjeta – stvari se mjere onakvima kakve jesu. U eksperimentalnim istraživanjima se pokušava manipulirati željenim varijablama kako bi se vidjelo kako određena promjena utječe na promatrano ponašanje. Kvantitativna istraživanja najčešće koriste veliki broj sudionika uzetih metodom slučajnog uzorka kako bi se povećala valjanost dobivenih rezultata te omogućila generalizacija dobivenih rezultata na populaciju.

Kvalitativne metode istraživanja počinju se značajnije upotrebljavati 80ih godina dvadesetog stoljeća, kao odgovor na nedostatke istraživanja tipa papir-olovka za koje se smatralo da su skupi, zahtijevaju puno vremena za provođenje te da ne pružaju dublje

razumijevanje pojedinih problema (Chambers, 1983). Bannister i suradnici (1994) smatraju da je kvalitativno istraživanje: a) pokušaj pronalaženja unutarnjeg, "dubljeg" smisla; b) eksploracija, elaboracija i sistematizacija značajnosti promatranog fenomena; c) iluminacijska reprezentacija značenja neograničenih problema (Goodyear, 1998). Neka od zajedničkih karakteristika različitih kvalitativnih istraživanja su upotreba malih uzoraka te neslučajan izbor sudionika. Kvalitativno istraživanje koristi uzorak koji nije slučaj, što znači da rezultatima nedostaje statistička pouzdanost, ali se pomoću nacrtanog istraživanja znatno smanjuje taj nedostatak. Jedna od prednosti kvalitativnih istraživanja jesu svima dostupni podaci jer većina kvalitativnih istraživanja koriste svakodnevni jezik kako bi objasnili složene koncepte. Kvalitativno istraživanje upotrebljava se za različite svrhe; često kao prethodnik ili kao pilot kvantitativnog istraživanja, ali i kao samostalni projekt. Upotrebljava se kad god je potrebno vidjeti problem ili situaciju kroz sudionikove oči korištenjem njihovog jezika i konstrukta. Tri su najčešće tehnike ili metode koje se koriste u kvalitativnim istraživanjima: opažanje, intervjuiranje (individualno ili grupno) i analiza dokumenata. Najčešće korištena metoda u kvalitativnim istraživanjima je metoda grupnog intervjuiranja ili grupne diskusije odnosno fokus grupa. Calder (1977) navodi kako je u praksi fokus grupa postala sinonimom za kvalitativno istraživanje.

Kvalitativno istraživanje često se definira u terminima njegove povezanosti s kvantitativnim. Dok kvantitativno istraživanje mjeri i odgovara na pitanja kao "koliko, koliko često, koja je proporcija i slično", kvalitativno istraživanje vodi do razumijevanja problema i odgovara na pitanja kao "zašto, kako, u kojem slučaju i slično". U sljedećoj tablici pregledno je prikazana usporedba kvalitativnih s kvantitativnim istraživanjima.

Tablica 1

Kvalitativna istraživanja u usporedbi s kvantitativnim istraživanjem (Fraenkel i Wallen, 1993).

KVANTITATIVNA	KVALITATIVNA
Preferiraju se precizne hipoteze koje se postavljaju prije provedbe istraživanja	Preferiraju se hipoteze koje nastaju dok se istraživanje razvija
Preferiraju se prethodno postavljene precizne definicije	Preferiraju se definicije u kontekstu ili procesu istraživanja
Podaci su reducirani na numeričke podatke	Preferira se narativna deskripcija
Polaže se mnogo pažnje na ispitivanje i poboljšavanje rezultata dobivenih na instrumentima	Preferira se pretpostavka da je pouzdanost zaključaka adekvatna
Ispitivanje valjanosti pomoću različitih procedura s naglaskom na statističke pokazatelje	Ispitivanje valjanosti pomoću višestrukog provjeravanja izvora informacija (triangulacija)
Preferiraju se tehnike slučajnog izbora sudionika	Preferira se izbor ekspertnih informanata; odabir se vrši u skladu s ciljevima istraživanja
Preferiraju se precizni opisi postupaka istraživanja	Preferiraju se narativni/literarni opisi postupaka
Preferira se kontrola sistematskih faktora pomoću nacrt istraživanja ili statističkih postupaka	Preferira se logička analiza u kontroliranju ili objašnjavanju sistematskih faktora
Preferira se kontrola utjecaja postupka ispitivanja pomoću nacrt istraživanja	Prvenstveno se za utjecaj postupka ispitivanja na rezultate brine istraživač
Preferira se statistički sažetak rezultata	Preferira se narativni sažetak rezultata
Preferira se razbijanje kompleksnih fenomena u specifične dijelove radi analize	Preferira se holistička deskripcija kompleksnih fenomena
Želja da se manipulira aspektima, situacijama ili stanjima da bi se proučio kompleksni fenomen	Želja da se ne manipulira fenomenima koji se prirodno događaju

1.2. Agresivno ponašanje

Agresivnost i agresivno ponašanje oduvijek su privlačili veliku pažnju javnosti zbog teških posljedica koje mogu ostaviti, te se u današnje vrijeme često čuje za brojne agresivne ispade koji završavaju teškim posljedicama pa čak i smrću. Posebna pažnja se poklanja agresivnosti među mladima jer se postavlja pitanje „što je dovelo do takvoga agresivnoga ponašanja?“. Iz toga razloga je dječja agresivnost jedno od najviše istraživanih područja razvojne psihologije. Iako postoje brojna neslaganja oko pojma agresije, većina autora se ipak slaže da je agresivno ponašanje vezano uz nanošenje štete drugoj osobi. Žužul (1989) definira agresivno ponašanje kao svaku, fizičku ili verbalnu, reakciju koja je izvedena s namjerom da se drugoj osobi nanese šteta bilo koje vrste i

bez obzira da li je ta namjera u potpunosti provedena. Postoji mnogo kriterija prema kojima možemo razlikovati agresivna ponašanja, a u posljednje vrijeme mnogi je autori dijele na direktnu (otvorenu) i indirektnu (pokrivenu) (Bjorkqvist, Lagerspetz i Kaukiainen, 1992; Osterman i sur., 1998; Owens, Shute i Slee, 2000). Direktna agresivnost podrazumijeva ponašanja koja sadrže otvoreno iskazanu namjeru da nekoga povrijedimo ili mu nanesimo štetu, dok indirektna agresivnost uključuje socijalno manipulativno ponašanje u kojem agresor koristi socijalnu strukturu kako bi povrijedio drugu osobu i to na način da utječe na njenu povezanost s drugima, a da pritom nije uključen u direktan napad na tu osobu te da nije niti prepoznat (od strane socijalne okoline i žrtve) kao agresor (Bjorkqvist i sur., 1992). Važno je skrenuti pozornost upravo na ovaj oblik agresivnosti, jer većina ljudi još uvijek vjeruje kako je indirektna agresivnost manje opasna ili manje bolna za žrtve nego direktna agresivnost. Direktna agresivnost se smatra osobinom s prepoznatljivim manifestacijama u ponašanju pa je stoga lakše mjerljiva nego neke druge osobine. No, za razliku od direktne agresivnosti, indirektna agresivnost se ne manifestira u ponašanju na tako očit i lako mjerljiv način. Pri korištenju indirektno agresivnih postupaka, agresor najčešće ostaje skriven kako bi izbjegao kaznu i osudu okoline i same žrtve. To znači da je npr. metoda opažanja potpuno neadekvatna za istraživanje ovog vida agresivnosti, a također je neprimjereno koristiti i samo metodu samoprocjene. Kod samoprocjena svih oblika agresivnosti pojedinac ima tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora, a kod indirektno agresivnosti je to osobito izraženo, jer ju koriste osobe koje izričito ne žele biti identificirane kao agresori. Baš iz tih razloga, kvantitativnim istraživanjima teško je zahvatiti sve dimenzije agresivnog ponašanja; u najboljem slučaju dobivamo prevalenciju takvog ponašanja, a o uzrocima agresivnosti i individualnim razlikama gotovo ništa. Uvođenje kvalitativnih metoda u nacrt istraživanja omogućuje holistički pristup problemu i uvid u neke, dotad skrivene, aspekte agresivnog ponašanja.

1.3. O ovom istraživanju

Ovim istraživanjem prvenstveno se pokušava utvrditi korisnost upotrebe kako kvantitativne, tako i kvalitativne metode unutar jednoga istraživanja. Cilj je provjeriti mogu li se efikasno koristiti prednosti i izbjeći nedostaci oba pristupa što bi omogućilo dobivanje informacija koje odgovaraju na pitanja koja postavljaju obje metode. Kao

predmet istraživanja koristi se agresivnost među mladima, koja se u današnje vrijeme sve više prepoznaje kao veliki problem. Ovim istraživanjem nastoji se utvrditi kolika je rasprostranjenost agresivnoga ponašanja među mladima, ali i koji to razlozi leže iza takvog ponašanja. Također, pokušava se ukazati na korisnost kombinacije kvantitativnih i kvalitativnih metoda te potaknuti buduće istraživače na upotrebu oba pristupa kako bi dobili odgovore, ne samo o učestalosti određenih fenomena, nego i razlozima koji leže iza njih.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je analizirati različite stupnjeve agresivnog ponašanja združenim pristupom, odnosno korištenjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda te vidjeti možemo li pomoću kvalitativne obrade kvantitativno prikupljenih podataka utvrditi razloge nasilnog ponašanja među mladima.

3. PROBLEM ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA

3.1. Problem

Utvrditi može li se kvalitativnim pristupom dobiti bolji uvid u razloge „agresivnih“ odnosno „neagresivnih“ odgovora u Upitniku agresivnosti.

3.2. Hipoteza

Kvalitativna obrada kvantitativno dobivenih podataka će nam omogućiti bolji uvid i razumijevanje činitelja koji stoje iza nasilnog ponašanja među mladima.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

4.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno na namjernom uzorku učenika prvih razreda srednje škole Gimnazije Daruvar. U kvantitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je 51 sudionik (N=51), i to 38 ženskih (N=38) i 13 muških sudionika (N=13). U kvalitativnom dijelu istraživanja sudjelovalo je 10 sudionika (N=10) odabranih na temelju rezultata dobivenih kvantitativnim postupkom, od čega je 8 bilo ženskog (N=8), a 2 muškog (N=2) spola.

4.2. Metoda

U istraživanju je korištena kvantitativna i kvalitativna metoda prikupljanja podataka. Za potrebe kvantitativnog prikupljanja podataka korišten je Upitnik agresivnosti (Buss i Perry, 1992), a za kvalitativno prikupljanje podataka korišten je polustrukturirani intervju. Za analizu kvantitativnih podataka korišteni su deskriptivni statistički postupci i t-test, a za analizu podataka dobivenih kvalitativnim postupkom, korišten je pristup poznat pod nazivom Analiza okvira (Hancock, 1998).

4.2.1. Upitnik agresivnosti

Upitnik agresivnosti (eng. *Aggression Questionnaire*) sastoji se od 4 subskale: (1) Fizička agresivnost, (2) Verbalna agresivnost, (3) Ljutnja i (4) Hostilnost. Upitnik se sastoji od 29 čestica, a sudionici odgovaraju na skali od 5 stupnjeva Likertovog tipa; (1) potpuno nekarakteristično za mene, (2) donekle nekarakteristično za mene, (3) niti nekarakteristično niti karakteristično za mene, (4) donekle karakteristično za mene i (5) potpuno karakteristično za mene. Pouzdanost skale (Cronbach's alpha) se kreće u rasponu od .72 do .89 (Buss i Perry, 1992). Ukupni rezultat za agresivnost je suma rezultata dobivenim na svim subskalama (Buss i Perry, 1992). Minimalni rezultat koji je bilo moguće postići na upitniku iznosi 29 a maksimalni 145.

4.2.2. Polustrukturirani intervju

Zajedničko svojstvo strukturiranog i polustrukturiranog intervjuja je to što se pitanja o kojima želimo razgovarati smišljaju unaprijed. Ali za razliku od strukturiranog intervjuja, u polustrukturiranom intervjuu istraživač može postavljati potpitanja i usmjeravati sudionika ako vidi da je to potrebno. Polustrukturirani intervju je koristan u prikupljanju dodatnih podataka, te kada nije moguće sastaviti strukturirani intervju zato što se malo zna o području koje istražujemo (Fox, 2006). Polustrukturirani intervju pruža mogućnost istraživaču i sudioniku da detaljnije obrade teme u intervjuu. Ako sudionik ima poteškoća kod odgovaranja na pitanje ili daje šture odgovore, istraživač ga može ohrabriti i potaknuti na dodatnu elaboraciju odgovora (Cohen, 2006).

4.2.3. Analiza okvira

Analiza okvira (eng. *Framework Analysis*) je postupak za analizu kvalitativnih podataka koji su razvili Richie i Spencer 1994. godine. Prednost analize okvira je u tome što pruža sistematske korake u procesu analize te omogućuje lakše poimanje načina na koji su rezultati dobiveni iz podataka (Lacey i Luff, 2007). Analiza okvira sadrži 5 ključnih faza kroz koje se može prolaziti linearnim postupkom, što znači da prikupljanje podataka može uslijediti prije početka provođenja analize, iako se može koristiti i kada se analiza i prikupljanje podataka odvijaju u isto vrijeme.

Faze kod Analize okvira su: (1) Upoznavanje sa sadržajem, (2) Prepoznavanje tematskog okvira, (3) Indeksiranje, (4) Izrada tablica i (5) Povezivanje i interpretacija.

4.3. Postupak

Prije samoga početka istraživanja prikupljene su suglasnosti roditelja o pristanku sudjelovanja njihove djece. Iako su sudionici stariji od 14 godina, na zahtjev škole bilo je potrebno prikupiti i suglasnosti roditelja. Sudionici istraživanja bili su dobi od 14 i 15 godina starosti. Istraživanje je provedeno u dvije faze: kvantitativno, a zatim kvalitativno istraživanje, te su oba provedena u prostorijama Gimnazije Daruvar za vrijeme nastave. Kvantitativno istraživanje je provedeno u siječnju 2011. godine u dogovoru s školskim psihologom. Gimnaziju Daruvar trenutno pohađa tri prva razreda; dva razreda sa 24 učenika, i jedan češki razred sa 12 učenika. Neki od učenika nisu bili u školi na dan istraživanja zbog bolesti ili nekih drugih razloga te se konačni uzorak sastojao od 51 sudionika ($N=51$). Primjena upitnika održana je u svakom razredu posebno za vrijeme nastave, peti, šesti i sedmi školski sat. Primjena je bila grupna, za svaki razred posebno te se od svakoga sudionika tražio pismeni pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Nakon predstavljanja cilja diplomskoga rada i čitanja upute, sudionicima su podijeljeni upitnici (*prilog 1*) za koje su imali 20 minuta da ih ispune. Isti obrazac je proveden u sva tri razreda.

Na temelju rezultata Upitnika agresivnosti, odabrano je 5 sudionika s najnižim i 5 s najvišim rezultatom te je tih 10 sudionika sudjelovalo u kvalitativnom prikupljanju podataka. Isto tako, Upitnik agresivnosti je služio kao referentna točka za sastavljanje pitanja koja su bila korištena u kvalitativnom istraživanju (*prilog 2*) te je osmišljeno osam pitanja. Pitanja su osmišljena tako da je napravljeno po dva pitanja za svaku

subskalu u Upitniku agresivnosti. Uzeto je po jedno pitanje za svaku subskalu na kojem su izabrani sudionici postigli najviši i najniži rezultat, te su na temelju njih osmišljena nova pitanja ili hipotetske situacije čija je svrha daljnja kvalitativna analiza određenih ponašanja. Kvalitativno ispitivanje provedeno je tokom tri dana u ožujku 2011. Intervjui su se provodili individualno, tijekom nastave, gdje su pojedini sudionici bili pozivani u kabinet školskog psihologa gdje se intervju mogao voditi bez prisutnosti drugih osoba. Intervjui su trajali prosječno od 15 do 20 minuta te su snimana na diktafon za što se tražio pristanak sudionika na koji su svi pristali. Između smjena sudionika su zapisivana opažena ponašanja.

Na samome kraju, slijedilo je pisanje transkripta za svaki provedeni intervju te stvaranje kategorija na temelju kojih je vršena obrada podataka.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

5.1. Rezultati i rasprava kvantitativnog dijela istraživanja

Tablica 2

Prikaz deskriptivnih podataka koji uključuju broj sudionika, postignuti minimalni rezultat, postignuti maksimalni rezultat, totalni raspon, aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju i koeficijent varijabilnosti za muške i ženske sudionike posebno te sve sudionike zajedno na Upitniku agresivnosti, kao i značajnost razlike između muških i ženskih sudionika

	<i>N</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	<i>TR</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>V</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
M	13	51	114	63	75.46	18.23	24.16	.09	.93
Ž	38	47	104	57	75.05	14.36	19.13		
Total	51	47	114	67	75.14	15.25	20.29		

Tablica 2 nam pruža uvid u neke od osnovnih deskriptivnih podataka što nam omogućuje bolji uvid u distribuciju rezultata unutar uzorka. Prvo što je uočljivo je da je u uzorku značajno veći broj ženskih sudionika nego muških (38 ženskih naprama 13 muških) što se može pripisati prirodi uzorka s obzirom da je istraživanje provedeno u gimnaziji koju u ovome slučaju pohađa više djevojaka nego dječaka. Aritmetičke sredine za muške ($M=75.46$), ženske ($M=75.05$) sudionike i zajedno ($M=75.14$) su podjednake te t-test ($t(49)=.09$; $p > .05$) potvrđuje da nema značajnih razlika u odgovaranju s obzirom na spol. Raspršenje rezultata je nešto veće kod muških sudionika ($SD=18.23$) nego kod ženskih ($SD=14.36$) što znači da su ženski sudionici vjerojatno

manje težili prema ekstremnim odgovorima na upitniku nego muški sudionici. Raspršenje ukupnog rezultata iznosi ($SD=15.25$). Koeficijent varijabilnosti nam pokazuje da muški sudionici ($V=24.16\%$) variraju više od ženskih sudionika ($V=19.13\%$) u davanju odgovora na Upitniku agresivnosti.

Totalni raspon ukupnih rezultata iznosi ($TR=67$) gdje je minimalni postignuti rezultat iznosio 47 ($min=47$) a maksimalni rezultat 114 ($max=114$). To služi kao jednostavna, iako gruba mjera varijabiliteta rezultata. Minimalni rezultat koji je moguće ostvariti na Upitniku agresivnosti iznosi 29, a maksimalni 145.

Tablica 3

Prikaz broja pitanja, minimalnog i maksimalnog mogućeg rezultata na pojedinim subskalama, aritmetičke sredine, standardne devijacije, koeficijenta varijabilnosti, prosječnog odgovora i postotka aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata za svih 51 sudionika na Upitniku agresivnosti

	br. pitanja	R_{min}	R_{max}	M	SD	V	PO	$\%R_{max}$
Fizička agresivnost	9	9	45	17.82	6.21	34.85	1.98	39.6
Verbalna agresivnost	5	5	25	14.45	3.54	24.49	2.89	57.8
Ljutnja	7	7	35	19.12	5.28	27.61	2.73	54.63
Hostilnost	8	8	40	23.74	6.61	27.84	2.97	59.35

LEGENDA:

R_{min} – minimalni rezultat koji je bilo moguće postići na pojedinoj subskali

R_{max} – maksimalni rezultat koji je bilo moguće postići na pojedinoj subskali

PO – prosječni odgovor svih sudionika na pojedinim subskalama izražen na skali od 1 do 5

$\%R_{max}$ – postotak aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata

Iz tablice 3 su vidljivi rezultati po pojedinim subskalama unutar Upitnika agresivnosti. U tablici je prikazan broj pojedinih pitanja na svakoj subskali (*br. pitanja*) pošto on nije svuda jednak. Kako svaka subskala predstavlja jedan faktor (Buss i Perry, 1992), prikazana je i aritmetička sredina za sve sudionike (M), njihovo raspršenje (SD), minimalni (R_{min}) i maksimalni (R_{max}) rezultat koji je bilo moguće postići na pojedinim subskalama, koeficijent varijabilnosti (V), prosječni odgovor svih sudionika na pojedinim subskalama (PO) te postotak aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata ($\%R_{max}$). Prosječni odgovor svih sudionika na pojedinim subskalama i postotak aritmetičke sredine od maksimalno mogućeg rezultata služe nam za lakšu usporedbu pojedinih subskala i rezultata koji su na njima ostvareni. Iz toga je vidljivo da su sudionici davali najniže odgovore na subskali Fizička agresivnost ($PO= 1.98$; $\%R_{max}= 39.6$), a najveće na subskali Hostilnost ($PO= 2.97$; $\%R_{max}= 59.35$). Ne

iznenađuje što su dobiveni najniži rezultati na subskali Fizička agresivnost pošto je ona u današnje vrijeme percipirana kao najteži oblik agresije te su sankcije za nju najveće. Još jedno objašnjenje je mogućnost da sudionici daju lažne odgovore i žele se prikazati boljima nego što zaista jesu. Koeficijent varijabilnosti je poprilično velik, naročito za subskalu Fizička agresivnost ($V = 34.85$) što pokazuje da se sudionici dosta razlikuju u davanju odgovora na svim subskalama a pogotovo na subskali Fizička agresivnost.

5.2. Rezultati i rasprava kvalitativnog dijela istraživanja

Na temelju rezultata Upitnika agresivnosti, u daljnjem, kvalitativnu analizu, odabrano je 10 sudionika i to 5 s minimalnim postignutim rezultatom i 5 s maksimalnim. Kao što je već spomenuto, za potrebe kvalitativnog istraživanja izabrana je metoda Analize okvira. Metoda zahtjeva da se odrede tematska područja za analizu i u ovome slučaju područja su odabrana na temelju Upitnika agresivnosti tako da je svaka subskala unutar upitnika uzeta kao jedno tematsko područje. Time su uzeta četiri područja i to: (1) Fizička agresivnost, (2) Verbalna agresivnost, (3) Ljutnja i (4) Hostilnost.

Glavne teme unutar analize predstavljaju pitanja koja su sudionicima postavljana za vrijeme intervjua i također su formirana na temelju pitanja unutar određenih subskala u Upitniku agresivnosti.

Kategorije su dobivene iz sadržaja koji se ponavljao kod sudionika i prikazan je odvojeno za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti radi bolje i lakše usporedbe u sličnostima i razlikama između sudionika. Sadržaji svih kategorija u tablicama navedeni su na slijedeći način: prvo su navedeni sadržaji koji su zajednički za obje skupine sudionika (ako su i sudionici s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti izjavili istu stvar), a zatim sadržaji po kojima se razlikuju radi veće preglednosti i lakšeg uočavanja sličnosti i razlika između dvije skupine sudionika. U daljnjoj analizi biti će prikazani i neki od primjera sudionika koji su označeni sa S1 do S10 radi očuvanja anonimnosti.

5.2.1. Fizička agresivnost

Tablica 4

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Fizička agresivnost

FIZIČKA AGRESIVNOST		
Glavne teme	Kategorije	
	MAX	MIN
1. SPREMNOST NA FIZIČKU AGRESIJU	<i>1. ZAPOČINJANJE FIZIČKE AGRESIVNOSTI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ne bih prva započela • Prva bih udarila drugu osobu • Ponekad se desi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne bih prva započela • Zavisi od situacije
	<i>2. REAGIRANJE FIZIČKOM AGRESIVNOŠĆU NA FIZIČKU AGRESIVNOST</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Reagirala bih fizičkom agresivnošću • Ne bih reagirala fizičkom agresivnošću • Dizanje buke da svi saznaju • Maknula bih se iz te situacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Reagirala bih fizičkom agresivnošću • Zavisi o kome se radi • Zavisi od situacije
	<i>3. OPRAVDAVANJE FIZIČKE AGRESIVNOSTI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pripisivanje agresivnog ponašanja afektu • Ne treba zakuhavati situaciju 	<ul style="list-style-type: none"> • Pripisivanje agresivnog ponašanja afektu • Strah od posljedica
2. KONTROLA FIZIČKE AGRESIVNOSTI	<i>1. REAGIRANJE NA FRUSTRACIJU KOJA BI MOGLA UZROKOVATI FIZIČKU AGRESIVNOST</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje • Rijetko se kontrolira • Dere se na sve oko sebe 	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje • Guranje osobe • Kaže osobi • Tjera osobu od sebe • Povlačenje
	<i>2. SPRJEČAVANJE AGRESIVNOG REAGIRANJA</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pokušava se smiriti • Duboko disanje • Iživljavanje na drugim objektima 	<ul style="list-style-type: none"> • Ne krivi drugu osobu • Poštivanje tuđih prava • Vlastite unutrašnje vrijednosti • Samokontrola • Unutrašnje kočnice

Analizom teme Spremnost na fizičku agresiju većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Započinjanje fizičke agresivnosti, (2) Reagiranje fizičkom agresivnošću na fizičku agresivnost i (3) Opravdavanje fizičke agresivnosti.

Započinjanjem fizičke agresivnosti se pokušalo vidjeti da li su sudionici spremni prvi reagirati na određene podražaje fizičkom agresivnošću i koji bi to podražaji trebali biti da ih potakne na takvu reakciju. Tokom intervjua su gotovo svi prvobitni odgovori pokazali da sudionici nisu spremni prvi reagirati fizičkom agresijom, ali daljnjim razgovorom se moglo vidjeti da to baš i nije tako. Pokazano je da se sudionici pokušavaju kontrolirati u većini situacija, ali da postoje i varijable koje povećavaju vjerojatnost upotrebe fizičke agresije. Jedna od varijabli je osoba o kojoj se radi; sudionici su spremniji koristiti fizičku agresiju u slučaju da je izvor frustracije mlađi brat ili sestra. (S2) „... Pa da... Često kad mi mlađa sestra uđe u sobu a ja nešto radim i onda ona počne dosadivati i ide mi na živce onda je udarim da se makne i pusti me na miru...“. Isto tako, jedna od varijabli je i mjesto na kojemu se interakcija s drugom osobom odvija, većina je rekla da u školi ne bi reagirali fizičkom agresijom ali za vrijeme izlazaka petkom ili subotom na večer ta šansa se povećava. (S9) „...Pa u školi ne bi, ne želim da imam dodatnih problema, ali ako sam negdje vani... Pa vjerojatno i bi ako me neko stvarno jako naživcira...“. Zanimljiv je bio sudionik koji je generalno postigao najveći rezultat na Upitniku agresivnosti, te koji je za vrijeme intervjua pokazivao najmanju sputanost socijalnim normama i nije se pokušavao prikazivati u boljem svijetlu za razliku od gotovo svih ostalih sudionika. Kada je upitan bi li prvi udario nekoga i zašto, on odgovara: (S7) „Da. Pa ne znam... U naravi mi je to nekako... Brzo planem. Ne mogu to objasniti, jednostavno, sam krenem...“. To pokazuje da sudionik ponašanje pripisuje svojoj naravi ili karakteristikama ličnosti i uzima ih zdravo za gotovo. Spomenuti sudionik ima reputaciju problematičnog ponašanja, kako je spoznato iz razgovora sa školskim psihologom, te njegova ravnodušnost prema, inače neprihvatljivom društvenom ponašanju, može biti posljedica etiketiranja što može dovesti i do samoispunjavajućeg proročanstva. Ako drugi već imaju izgrađeni stav o osobi na temelju prijašnjih iskustava, da će se ona ponašati na određeni način, i prema njoj se tako i ponašaju, može doći do toga da osoba i sama to prihvati i počne se ponašati u skladu s očekivanjem okoline (Aronson, 2005). Još jedno objašnjenje bi

moglo biti da sudionik namjerno pokušava stvoriti određenu sliku o sebi poput „neustrašivog frajera“ što zna biti tipično za adolescente.

Kategorija *Reagiranje fizičkom agresivnošću na fizičku agresivnost* je dala vrlo zanimljive rezultate u smislu da je vrlo malo sudionika odgovaralo da ne bi uzvratilo ako ih netko fizički napadne. Gotovo svi sudionici smatraju da je opravdano reagirati istom mjerom iako se plato koji je potrebno prijeći da bi se uzvratilo fizičkom agresivnošću razlikuje među sudionicima. (S2) „...*Ako je šaka u nos onda ide natrag! Pa ne mislim da treba vratiti ali vjerojatno u afektu čovjek ne razmišlja previše pa onda ide ako si ti meni napravio onda ću i ja tebi.*“ (S9) „*U slučaju da mene netko udari, naravno da bi joj vratila jer ne mogu stajati i gledati kako netko mene udara. A da udarim prva, dobro, to su neke rjeđe situacije, ali baš u nekim ekstremnim situacijama ja bi prva udarila, da je to neko teško psihičko maltretiranje.*“ U ovoj kategoriji su dobivene najmanje razlike između sudionika što je u skladu s teorijom Milo za drago (eng. *Tit for tat*) koja objašnjava kako su ljudi spremni reagirati na vanjske činitelje istom mjerom (Gintis, 2000). Jedine razlike među sudionicima su se odnosile na to kojeg je spola osoba, s time da su oba spola više izjavljivala kako bi prije fizički uzvratila muškome spolu nego ženskom. Vjerojatno objašnjenje toga je uvaženo mišljenje kako muškarci ne bi smjeli udarati žene a kod djevojaka traženje emancipacije i ravnopravnosti s muškarcima te neprikladnost fizičke agresije kod ženskoga spola već korištenje alternativnih metoda sukobljavanja poput ogovaranja i omalovažavanja svojih suparnica (Geary, 1998). Ovi pokazatelji nam govore kako je potrebno više pažnje posvetiti edukaciji mladih kako reagiranje fizičkom agresivnošću nije najbolji način reakcije, unatoč očito prevladavajućem mišljenju. Jedna od sudionica čak i odgovara: (S5) „*Ja bi digla veliku buku oko toga, ja bi se pobrinula da to ne ostane samo na tome da je ona mene lupila, ja bi se pobrinula da svi znaju za to. ...Nema smisla sramotiti se, blatiti se... Rekla bi svima živima i roditeljima i sve to. Ja bi se pobrinula da se to kazni ili vrati na svoje, ne bi ja sad zub za zub, nema smisla, da on mene sad lupi pa ja njega...*“. Iako bi se za to moglo reći kako je sudionica svjesna loših strana reagiranja fizičkim nasiljem, ovaj dio je izrečen s takvim žarom i uzbuđenošću što je ostavilo neosporiv dojam da izjava nije bila rezultat racionalnog traženja pravde, već očiti pokušaj osвете, samo što ona ne bi bila realizator.

Kategorija *Opravadavanje fizičke agresivnosti* pokušava prikazati kako sudionici opravdavaju svoje akcije, bile one izbjegavanje ili korištenje fizičkoga nasilja. Sudionici s minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti su najviše spominjali da ne bi započinjali s fizičkom agresivnošću radi *straha od posljedica*. To pokazuje kako su socijalne norme najveći razlog zašto se kontroliraju te da su te vanjske barijere mnogo snažnije nego faktori unutar osobe koji objašnjavaju zašto je fizička agresija loša. Kod sudionika s maksimalnim rezultatom, najistaknutiji je odgovor *izbjegavanje zakuhanja situacije*. (S7) „Mislim da ne bi trebalo biti nasilja, s time se ništa ne rješava. Ono, potučeš se s nekim, istučeš ga i što sad... Opet će on tu biti i sve... Onda će netko imat svoje društvo a ti svoje, pa će u neki veći sukob izrast i tako...“ Dakle, jedan od razloga kontrole je i strah od eskalacije sukoba na veće razine, želja da se izbjegne uključivanje drugih ljudi u fizički sukob što može dovesti do sukoba puno većih proporcija i težih posljedica pogotovo ako se uzme u obzir da se u takvim sukobima često koriste i različite vrste oružja. Što se tiče reagiranja fizičkim nasiljem na fizičko nasilje, u obje skupine sudionici ističu da je razlog vraćanja afektivno stanje. Spominju kako teško ostaju smireni u takvoj situaciji i automatski reagiraju vođeni afektom. Ovi nalazi su bili i za očekivati pošto ljudi lakše pripisuju svoja negativna ponašanja faktorima koji nisu pod njihovom kontrolom, poput afektivnog stanja u kojem, kako kažu, reagiraju instinktivno i impulzivno.

Analizom teme Kontrola fizičke agresivnosti većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Reagiranje na frustraciju koja bi mogla uzrokovati fizičku agresivnost i (2) Sprječavanje agresivnog reagiranja.

Kategorija *Reagiranje na frustraciju koja bi mogla uzrokovati fizičku agresivnost* nam pokazuje kako sudionici najčešće reagiraju na situacije koje ih jako naljute. Obje skupine sudionika navode da je jedna od strategija izbjegavanje osobe koja je izvor frustracija, odnosno da se jednostavno maknu iz neugodne situacije. Jedan sudionik koji se nalazi među maksimalnim rezultatima na Upitniku agresivnosti izjavljuje (S6) „Pa pokušavam se smiriti ali ne ide mi baš često. Ne bude to baš ozbiljno, ono, šamar ili tako nešto. Nekad se uspijem kontrolirati ali rijetko.“ Što pokazuje da ne poklanja veliku pažnju kontroli nego češće reagira fizičkom agresivnošću. Zanimljivo je kako izjavljuje da „nije to ništa ozbiljno, šamar ili tako nešto“ što pokazuje da to smatra primjerenim reagiranjem i samo upozorenjem da je

bolje osobi da prestane ako ne želi da dođe do „pravoga“ nasilja. Većina ostalih sudionika s maksimalnim rezultatom izjavljuju da u takvoj situaciji češće pribjegavaju obliku verbalne agresivnosti i to ne isključivo prema izvoru frustracije nego i prema ostatku socijalne okoline. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da često kažu osobi koja ih uzrujava da ih puste na miru, da pokušavaju ignorirati tu osobu, tjeraju ju od sebe te čak da će ju i gurnuti što se također može svrstati u oblik fizičke agresivnosti.

Kategorija *Sprječavanje agresivnog reagiranja* navodi strategije koje sudionici koriste u nošenju s frustracijom kada nisu u mogućnosti ili ne žele pribjeći fizičkom nasilju prema izvoru frustracija. Zanimljivo je kako je dosta sudionika u obje skupine izjavilo kako se ispušu na objektima i to fizički. To pokazuje da koriste oblik katarze i fizičku agresiju nad izvorom zamjenjuju fizičkom agresiju nad objektima. (S5) *„Povučem se i izlupam jastuk... Izvučem ja to van iz sebe, nije problem... Ili vrištim ili nešto, zatvorim se u sobu izlupam jastuk ili se nekako smirim meditacijom ili dubokim disanjem.“* (S9) *„Ako sam ljuta da bih nešto udarila, udarim nešto ali ne tu osobu. Pošto treniram karate imam se na čemu iskaliti, udarim vreću ili tako nešto.“* To pokazuje kako kod sudionika postoji tendencija agresivnom reagiranju, ali oni koriste društveno prihvatljiviji oblik izživljavanja na objektima umjesto na živim bićima iako su oni razlog frustracije. Sudionici s minimalnim rezultatom još navode da ne krive drugu osobu, odnosno pokušavaju je razumjeti, jer možda je ona imala loš dan pa su im se oni baš našli na putu. To pokazuje opravdavanje tuđeg ponašanja iako je ono možda neprimjereno, i vjerovanje da ako nismo niti na koji način izazvali neku osobu, nema razloga da ona ima nešto osobno protiv nas te se zato odlučuje neprimjereno ponašati prema nama. Isto tako navode unutrašnje vrijednosti i samokontrolu što pokazuje svjesnost negativnosti fizičke agresije i neodobravanje okoline takvoga ponašanja. Jedna sudionica navodi i poštivanje ljudskih prava (S2) *„... Mislim zašto bi ja nju tukla, bez veze, nemam pravo zato što svatko ima svoja prava. To je osoba, nju će to boljet ako ja nju udarim.“* te smatra kako ne treba reagirati fizičkom agresivnošću što pokazuje da puno veći ponder stavlja na fizičku agresiju naspram ostalim vrstama agresije iako znamo da ostale vrste zlostavljanja mogu ostaviti mnogo teže posljedice (Coie, 1997).

5.2.2. Verbalna agresivnost

Tablica 5

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Verbalna agresivnost

VERBALNA AGRESIVNOST		
Glavne teme	Kategorije	
	MAX	MIN
1. OTVORENOST KOD NESLAGANJA	<i>1. RAZINA ISKRENOSTI KOD IZNOŠENJA MIŠLJENJA</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Otvoreno kaže da se ne slaže Laže da se slaže s drugom osobom Direktno traženje uvažavanja njezinog mišljenja 	<ul style="list-style-type: none"> Otvoreno kaže da se ne slaže Laže da se slaže s drugom osobom Diplomatsko reagiranje Ublažavanje
	<i>2. OVISNOST OD ODNOSA</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Bliski odnosi s osobom Poznanstvo Obitelj Nepoznate osobe 	
2. SKLONOST PREPIRANJU	<i>1. NAČIN REAGIRANJA KOD RAZILAŽENJA MIŠLJENJA</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Analizira temu Prepire se Izbjegava situacije prepiranja 	<ul style="list-style-type: none"> Razuvjeravanje Objašnjavanje Uvažava mišljenje Ne prepire se Svađa se Mijenja temu
	<i>2. USTRAJANJE U SVOM MIŠLJENJU</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> Njezina mora biti zadnja Ustrajnost ovisi o odnosima s osobom u diskusiji 	<ul style="list-style-type: none"> Brzo odustaje Povlačenje

Analizom teme Otvorenost kod neslaganja većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Razina iskrenosti kod iznošenja mišljenja i (2) Ovisnost od odnosa koja je zajednička za obje skupine sudionika.

Kategorija *Razina iskrenosti kod iznošenja mišljenja* pokušava prikazati koliko su sudionici bili spremni, i do kojeg intenziteta, ulaziti u rasprave kod razilaženja mišljenja. Vidimo da su u obje skupine sudionika, kako onih s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnost, tako i onih s minimalnim, izjavljivale da bi otvoreno rekli da se ne slažu s drugom osobom ili bi slagale. (S6) „Pa rekao bi da je super... Da ne bi

počeo ispitivati o tome, zašto ovo, zašto ono... Uglavnom da izbjegnemo višak razgovora.“ Iz ovoga primjera vidimo da je jedan od razloga slaganja izbjegavanje daljnjih rasprava koje bi mogle dovesti do sukoba. Sudionici su to najčešće navodili u slučaju da se radi o temi koja im nije od tolike važnosti te u tom slučaju se češće usmjeravaju na očuvanje odnosa s drugom osobom nego na vlastite stavove. (S8) *„Rekla bih joj da je loša. Više sam onako iskrena kada ja nešto ne volim a netko voli, zašto bi ja sad rekla da mi se sviđa?!“* Neki od sudionika su izjavljivali da bi pokazali svoje neslaganje bez obzira o čemu se radi pošto smatraju je njihovo mišljenje također vrijedno uvažavanja i da nema ništa loše u tome ako im se mišljenje razlikuje od tuđega. Odgovore koje su još davali sudionici s minimalnim rezultatom su bili Diplomatsko reagiranje (S1) *„Rekla bi da je dobra ali da mi se sad baš ne sluša i pitala ako može pustiti nešto drugo...“* i Ublažavanje (S4) *„Pa... Rekla bi da je OK, ali da to nije tip muzike koji ja slušam i da mi zato nije baš tako super.“* To nam pokazuje da su neki od sudionika koristili određene strategije kako bi iskazali svoje pravo mišljenje, ali su istovremeno pazili da ne povrijede tuđe osjećaje te da izbjegnu moguće sukobe. Jedna sudionica s maksimalnim rezultatom izjavljuje kako bi uz iskreno iznošenje svoga stava zahtijevala da druga osoba uvaži i preuzme njezino mišljenje. (S8) *„Rekla bi da je pjesma glupa i da ne znam šta vidi u njoj i ako bi se htjela svađati ne bi odustajala dok je ne uvjerim da sam ja u pravu (smijeh).“* Iako se sudionica na kraju smijala, iz neverbalne komunikacije je vidljivo da se nije šalila nego je to više služilo svrsi pokazivanja nelagode vjerojatno smatrajući kako takvo ponašanje i nije baš najprimjerenije. Vidimo da ova sudionica ima dosta nisku toleranciju na prihvatanje razilaženja mišljenja te da koristi agresivni pristup kada se radi o neslaganju s drugima gdje pokušava po kratkom postupku nametnuti svoje mišljenje kao ispravno kako bi spriječila daljnju raspravu.

Kategorija *Ovisnost od odnosa* nam pokazuje u kojim odnosima će sudionici prije iznositi svoje mišljenje neslaganja i iste su izjave davali sudionici u obje skupine. Sudionici su izjavljivali kako će puno prije pokazati svoje neslaganje ako su u dobrim odnosima s drugom osobom, a najviše će se kontrolirati ako osobu ne poznaju dobro. (S5) *„Pa ako smo baš super prisne onda bi rekla da mi se ne sviđa, ali to baš ono, super, super, a ako smo si, ono, ništa posebno onda bi onako... Ok. Mislim, ne bi rekla da mi je onako... Bljak. Ne bih baš htjela poremetiti odnose.“* To je bilo i za očekivati

pošto osobe koje dobro poznajemo već imaju izgrađeno mišljenje o nama te je manja vjerojatnost da će to shvatiti kao napad na osobnoj razini te činjenica da većina ljudi pokušava ostaviti dobar dojam pred osobama koje ne poznaje i zato se pristojnije ponašaju. Ljudi koji nas ne poznaju dovoljno će prije naše neslaganje atribuirati našim crtama ličnosti i pomisliti kako smo i inače svadljive i neugodne osobe (Aronson, 2005). Druga vrsta odnosa koju su sudionici spominjali su u slučaju obitelji. Tu se izjave razlikuju, u slučaju da su u pitanju roditelji, što je pokazalo da odnosi unutar obitelji i struktura obitelji također uvelike ovisi o načinu na koji će sudionici iznositi svoje mišljenje. (S2) „*Pa ne znam, ovisi koja osoba. Ako je neka prijateljica onda pokušavam svim silama objasniti a ako je netko iz obitelji onda pustim da on svoje...*“ Sudionici koji pokazuju da imaju stroge roditelje, ili koji potječu iz autoritarnih obitelji će se u značajno manjoj mjeri upuštati u rasprave nego sudionici koji su imaju bliske i podržavajuće odnose u obitelji.

Analizom teme Sklonost prepiranju većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Način reagiranja kod razilaženja mišljenja i (2) Ustrajanje u svom mišljenju.

Način reagiranja kod razilaženja mišljenja nam pokazuje kako sudionici pristupaju branjenju svojih stavova ili pokušajima dokazivanja da su oni u pravu. Kada se radi o njima važnoj temi, većina sudionika pokazuje da su spremni upustiti se u raspravu i braniti svoje mišljenje. Sudionici s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti izjavljuju kako će pokušati analizirati temu rasprave, odnosno u potpunosti joj se posvetiti kako bi bolje iznosili argumente koji idu njoj u prilog i kako bi lakše uočili nedostatke u argumentima osobe s kojom su u raspravi. Sudionici izjavljuju da će se upustiti i u prepiranje koje može prijeći i na osobnu razinu, vrijeđanje i osobno napadanje naročito u slučajevima ako im je sadržaj teme jako važan. Jedna sudionica izjavljuje da u slučaju poznanika već zna s kojim osobama bi mogla ući u sukobe oko određenih tema te ih zato pokušava izbjegavati te na taj način izbjeći sukob. (S9) „*Više manje ne dolazim u takve situacije, mislim, već znamo da imamo različita mišljenja i onda uopće ne želim dolaziti u tu situaciju. Ako dođem u takvu situaciju onda više-manje ustrajem, ostanem pri svome. Jednostavno ja ću ostati pri svom mišljenju i pustiti nju da misli svoje, i gotovo.*“ Vidljivo je da sudionica čvrsto ustraje u svojim uvjerenjima, ali nije otvorena za druga mišljenja i ne zanimaju je što drugi misle.

Većina sudionika s minimalnim rezultatom također navode da će se upustiti u diskusije i braniti svoje mišljenje, ali pri tome ipak koriste malo drugačije strategije. Češće izjavljuju da će poštovati tuđe mišljenje te da će koristiti razuvjeravanje druge osobe argumentima i pokušati im objasniti svoj stav. Također, izjavljuju i da uglavnom pokušavaju izbjegavati prepiranje, ali da se ponekad zna desiti da se počnu svađati. To se najčešće dešava ako ih se uspije izbaciti iz takta te kada se osjećaju u dominantnom položaju (npr. ako se rasprava odvija s mlađim bratom ili sestrom). Sudionici s minimalnim rezultatom također izjavljuju da će odustati od rasprave i promijeniti temu kako bi to postigli što sudionici s maksimalnim rezultatom nisu izjavljivali.

Kategorija *Ustrajanje u svom mišljenju* pokazuje nam koliko dugo su sudionici spremni braniti svoj stav kada niti jedna strana ne želi odustati. Sudionici s maksimalnim rezultatom izjavljuju da su spremni ustrajati do samoga kraja dok ne uvjere drugu stranu da su u pravu ili dok se druga strana ne povuče. (S5) „*Ne, ne... Moja je zadnja!*“ je jedan od primjera odgovora na pitanje da li oni češće prvi odustanu ili druga osoba. Ipak, kao što je već spomenuto, ta ustrajnost će također biti moderirana vrstom odnosa s osobom u sukobu gdje veće poznanstvo povećava vjerojatnost ustrajnosti u branjenju svoga stava. Sudionici s minimalnim rezultatom su izjavljivali kako brže odustaju od rasprave i spremniji su na povlačenje od sudionika s maksimalnim rezultatom. Na taj način oni pokušavaju spriječiti eskalaciju rasprave u veći sukob, ali to ne znači da prihvataju mišljenje druge strane nego samo da im nije toliko važno da druga strana prihvati i preuzme njihova mišljenja.

5.2.3. Ljutnja

Tablica 6

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Ljutnja

LJUTNJA		
Glavne teme	Kategorije	
	MAX	MIN
1. POKAZIVANJE FRUSTRACIJE	<i>1. OSJEĆAJI ZA VRIJEME FRUSTRACIJE</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Tuga • Razočaranost • Ravnodušnost • Živčanost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Tuga • Destruktivnost • Prevarenost
	<i>2. GENERALNO PONAŠANJE</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Pretvaranje da je sve u redu • Neuspješno pretvaranje da je sve u redu • Borba za vlastita prava • Eksplozija • Postane bezobrazna • Uvijek vesela • Napadi bijesa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pretvaranje da je sve u redu • Neuspješno pretvaranje da je sve u redu • Borba za vlastita prava • Krivljenje drugih • Samookrivljavanje • Sakriva frustraciju
	<i>3. ODNOSI PREMA DRUGIMA</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovara s drugima o izvoru frustracije • Izbjegavanje drugih ljudi • Žali se prijateljima • Drugi znaju da ju treba ostaviti na miru 	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovara s drugima o izvoru frustracije • Izbjegavanje drugih ljudi • Traženje da bude sama
2. LJUTNJA IAKO ZA TO NE POSTOJI RAZLOG	<i>1. OSJEĆAJI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Destruktivnost • Iritabilnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljutnja • Destruktivnost • Neugoda • Izbačenost iz takta
	<i>2. REAGIRANJE</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ignoriranje • Pristojno ponašanje • Samo osnovna komunikacija s tom osobom • Držanje ljutnje za sebe • Ne komunicira s tom osobom • Ne pokazuje ljutnju 	<ul style="list-style-type: none"> • Ignoriranje • Izbjegavanje • Normalno ako ne može izbjeći

Analizom teme Pokazivanje frustracije većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Osjećaji za vrijeme frustracije, (2) Generalno ponašanje i (3) Odnosi prema drugima.

Kategorija *Osjećaji za vrijeme frustracije* pokazuje kako se sudionici osjećaju kada misle da su izloženi nepravdi. Obje skupine dijele osjećaje tuge i ljutnje što pokazuje da je najčešća emocionalna reakcija na percipiranu nepravdu ljutnja i osjećaj tuge zato što im se nešto loše desilo. Sudionici s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti su još navodili i razočaranost, radi toga što drugi smatraju da su nešto učinili što sudionici smatraju da nikada ne bi učinili. Spominju i živčanost što pokazuje da to utječe i na ostatak ponašanja koje će uslijediti nakon percipirane nepravde, te jedan sudionik spominje ravnodušnost čime pokazuje da je već navikao da ga se krivi za raznorazne stvari koje nije učinio. Sudionici s minimalnim rezultatom još spominju destruktivnost, da imaju potrebu da se ispušu, uglavnom na objektima, radi doživljene nepravde te prevarenost, kao da ih je okolina iznevjerila kada je počela sumnjati u njih.

Kategorija *generalno ponašanje* opisuje kako se sudionici ponašaju kada dožive percipiranu nepravdu. Obje skupine navode da se pokušavaju pretvarati da je sve u redu, ali i da im to baš i ne polazi za rukom. To pokazuje kako je teško ostati ravnodušan u situacijama doživljavanja nepravde i kako okolina može primijetiti kako nešto nije u redu. Obje skupine također navode kako će se boriti za svoja prava, pokušati pokazati da su nepravедno optuženi pri čemu količina uložene energije u tu borbu uvelike ovisi o razini autoriteta koju posjeduje osoba od koje dolazi nepravda. Tako su sudionici spremniji puno duže i intenzivnije se boriti za svoja prava ako optužba dolazi od vršnjaka nego od profesora ili roditelja (S1) „... *Baš se ne ljutim pred roditeljima da mi ne bi dali još veću kaznu.*“ To pokazuje da postoji strah od osoba s većom razinom moći da ne bi samo pogoršali situaciju i dobili još veće sankcije. To bi se moglo objasniti poslovicom Pravednost je korist jačega (Platon, 338) koja kaže da onaj tko posjeduje veću moć, taj je u pravu i ne možemo puno toga poduzeti da to promijenimo. Obje vrste sudionika navode slična ponašanja i to uglavnom da ili traže podršku od prijatelja i drugih bliskih osoba ili izbjegavaju druge ljude i pokušavaju biti sami. Sudionici s maksimalnim rezultatom još navode i kako se desi da eksplodiraju na nepravdu (S10) „*Pa eksplodiram. U školi se kontroliram koliko toliko ali doma eksplodiram. Pa na primjer posvađam se s mamom, derem se na sve okolo, psujem i tako to... U školi se više*

kontroliram, to je ipak malo pristojnija konverzacija.“, nekad postanu i bezobrazni tj. znaju napasti drugu osobu na osobnoj razini pri tome zanemarujući predmet optužbe te da mogu imati napade bijesa što iskaljuju na drugim predmetima (S8) „*Postanem ljuta i dođe mi da sve strgam ali onda se smirim nakon nekog vremena. Ili nekad znam kad sam ljuta udarit šakom u zid ali onda se smirim i što mogu...*“. Jedna sudionica izjavljuje da je uvijek vesela, odnosno da se pretvara kako je to nije pogodilo. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju kako nekada krive druge za to što se dogodilo, što pokazuje oblik preuzimanje stava žrtve. Spominju i samookrivljavanje, što pokazuje da ponekad stvarno i počinju vjerovati da i jesu krivi te se to primjećuje naročito kod sramežljivijih sudionika koji vjerojatno imaju i niže samopouzdanje. Isto tako, izjavljuju da ih to pogađa ali da pokušavaju sakriti tu frustraciju što je bolje moguće.

Kategorija *Odnosi prema drugima* opisuje kako sudionici pristupaju interakciji s drugima u situaciji frustriranosti. U obje skupine najviše su spominjane dvije strategije, i to da ili pokušavaju razgovarati s prijateljima ili bliskim osobama o tome što se dogodilo, ili izbjegavaju druge ljude i pokušavaju biti sami. To pokazuje da postoje individualne razlike kako ljudi pristupaju problemima, te da neki traže podršku od okoline dok drugi zadržavaju svoje probleme za sebe i ne žele ih dijeliti s drugima. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da ako žele biti sami da će drugima objasniti svoju želju i zamoliti ih za samoću. Sudionici s maksimalnim rezultatom više izjavljuju da ih drugi sami ostavljaju na miru što pokazuje da su skloniji dovođenja drugih u neugodne situacije na temelju prijašnjih iskustava (S9) „*Naljutim se u prvi mah... Kako da kažem, napad bijesa, strgala bi nešto ali prođe me... Drugi me puštaju na miru jer već i sami znaju da me trebaju ostaviti na miru da se smirim.*“.

Analizom teme Ljutnja iako za to ne postoji razlog većina odgovora mogla se svrstati u 2 kategorije: (1) Osjećaji i (2) Reagiranje.

Kategorija *Osjećaji* prikazuje kako se sudionici osjećaju u prisutnosti neke osobe koja im je antipatična ili im ide na živce iako za to ne postoji specifični razlog. Obje skupine izjavljuju kako ih takve osobe naljute te da osjećaju određenu dozu destruktivnosti prema toj osobi. To pokazuje postojanje određenog animalnog instinkta u ljudima koji nas navodi da je agresija najbolji način za suočavanja s percipiranom prijetnjom (S2) „*Postanem ljuta jako, dođe mi da strgam sve oko sebe ali pokušavam se smiriti jer neću nikoga lupat ili tući. Pokušavam ignorirat tu osobu i izbjegavat što više*

mogu.“. Sudionici s maksimalnim rezultatom još izjavljuju kako ih osoba jako iritira i da im smeta, dok sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da im prisutnost osobe stvara neugodu te da ih može izbaciti iz takta što se odražava na razinu raspoloženja koja će se protezati ostatak dana (S3) *„Jako me naljuti i izbaciti iz takta i onda se posvađamo. I onda sam ljuta i znam po cijeli dan biti ljuta zbog neke gluposti, toga što mi je rekao.“*.

Kategorija *Reagiranje* pokazuje kako sudionici reagiraju na osobu koja im je antipatična i kako se odnose prema njoj. Obje skupine izjavljuju da pokušavaju ignorirati tu osobu što predstavlja suptilni način pokazivanja osobi da nije dobrodošla i da žele da se makne od njih. Sudionici s maksimalnim rezultatom izjavljuju i da će se pristojno ponašati ako ne mogu izbjeći interakciju u slučajevima da nisu imali prijašnjih iskustava s tom osobom. Također izjavljuju da neće pokazivati ljutnju kako ne bi pogoršali i možda dodatno zakuhali situaciju. Ipak, pokušavaju razinu komunikacije održati na minimumu i izbjegavati komunikaciju s tom osobom što je više moguće (S6) *„Pa samo se maknem od te osobe jer bih mogao puknut pa bi joj mogao svašta reći...“*. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju da, ako ne mogu izbjeći osobu koja ih živcira, će se pokušati ponašati normalno (S4) *„... Normalno ali pokušavam izbjegavati, ako ne mogu izbjeći onda normalno... neću ništa ljuto prema njoj i pokazivat...“* ali da uglavnom daju sve od sebe da izbjegnu bili kakvu interakciju s tom osobom.

5.2.4. Hostilnost

Tablica 7

Tablični prikaz glavnih tema, kategorija i analiziranih tematskih jedinica za sudionike s maksimalnim i minimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti za tematsko područje Hostilnost

HOSTILNOST		
Glavne teme	Kategorije	
	MAX	MIN
1. SUMNJIČAVOST PREMA DRUGIMA	<i>1. PROCJENA NAMJERA OSOBE</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Znatiželjna • Društvena 	<ul style="list-style-type: none"> • Znatiželjna • Društvena
	<i>2. MIŠLJENJE O OSOBI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Sumnjičavost • Oprezno procjenjivanje 	<ul style="list-style-type: none"> • Sumnjičavost • Osoba nešto smjera • Želi zlo
	<i>3. VAŽNE KARAKTERISTIKE KOD PROCJENE OSOBE</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Važno kako komunicira • Držanje • Pristup • Boja glasa 	
2. LJUBOMORA	<i>1. MIŠLJENJE O DRUGOJ OSOBI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Nabacivanje • Skriveni razlozi • Naporna 	<ul style="list-style-type: none"> • Nabacivanje • Zaljubljena u njezinog partnera • Sabotira vezu • Znaju se od nekud
	<i>2. REAKCIJA U SITUACIJI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Odvlačenje partnera • Naknadno pitala partnera • Promatranje razvoja situacije • Pokazivanje nezadovoljstva 	<ul style="list-style-type: none"> • Odvlačenje partnera • Naknadno pitala partnera • Ubacivanje u razgovor • Pitala partnera ili tu osobu što želi • Procjena osobinih namjera
	<i>3. OSJEĆAJI U SITUACIJI</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Ljubomora • Ljutnja • Razdražljivost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ljubomora • Znatiželja • Neugoda

Analizom teme Sumnjičavost prema drugima većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Procjena namjera osobe, (2) Mišljenje o osobi i (3) Važne karakteristike kod procjene osobe.

Procjena namjera osobe je kategorija koja treba odgovoriti na to kako sudionici izgrađuju mišljenje o namjerama nepoznate osobe koja im pristupa. Obje skupine su odgovorile da će pomisliti za osobu koja im pristupa da je ili znatiželjna ili generalno društvena te se želi upoznati. Ovakvi odgovori su dobiveni vjerojatno zbog prirode pitanja koje je sadržavalo karakteristike „...*sam među nepoznatima, osoba ti pristupa i počinje razgovor...*“, te ne čudi što su sudionici pozitivno procjenjivali namjeru osobe u toj hipotetskoj situaciji.

Kategorija *Mišljenje o osobi* pokazuje kakvo bi mišljenje sudionici izgradili o nepoznatoj osobi koja pokazuje pretjeranu dozu znatiželje ili kada postavljaju previše osobna pitanja. Obje skupine sudionika izjavljuju kako bi bili sumnjičavi te da bi promijenili pristup razgovoru te pitali osobu zašto je to zanima ili i sami pitali nešto osobno te ta temelju toga pokušali procijeniti namjere osobe (S5) „*Ovisi, ako je baš super napadna, sve živo ju zanima a meni ništa neće reći o sebi onda bi reakcija bila onako... Makni se od mene.*“. Sudionici s maksimalnim rezultatom su izjavljivali da bi oprezno procjenjivali osobu i pokušali na temelju procjene vidjeti koje su stvarne namjere osobe (S6) „*Pa to bi ja morao odlučit... Kako mi se čini, je li dobar ili netko tko stvarno ima loše namjere a želi biti, kao, dobar sa mnom da mi može nešto napraviti.*“. Sudionici s minimalnim rezultatom su pokazali veću sklonost negativnom procjenjivanju izjavljujući kako bi pomislili da osoba ima neke skrivene namjere ili da im želi nekako nauditi pa zato prikuplja informacije (S3) „*Bila bi mi malo sumnjiva, ne znam da li bih joj na sva pitanja odgovorila. Možda bih mislila da nešto smjera, da ima nešto protiv mene a zapravo da me niti ne pozna a zapravo zbog nečega, mog izgleda ona meni želi zlo.*“.

Kategorija *Važne karakteristike kod procjene osobe* se odnosi na potpitanje koje je sudionicima postavljeno: na koje karakteristike oni obraćaju pažnju pri zaključivanju o namjerama nepoznatih ljudi. Obje skupine su isto odgovarale i izjavljuju da im je važan način na koji osoba komunicira, boja glasa, te da će pozitivnije procjenjivati osobe koje nisu toliko direktne i ne obasipaju ih hrpom pitanja, dijele informacije i o sebi, šale se i pričaju blažim tonom glasa. Važno im je i kakvo je držanje osobe i način na koji im pristupaju, odnosno pozitivnije procjenjuju osobe ako misle da postoji razlog zašto im osoba pristupa, a što se neverbalne komunikacije tiče, ako se smješkaju, način na koji ih gledaju, ležerniji stav te ako im ne ulaze u osobni prostor.

Analizom teme Ljubomora većina odgovora mogla se svrstati u 3 kategorije: (1) Mišljenje o drugoj osobi, (2) Reakcija u situaciji i (3) Osjećaji u situaciji.

Kategorija *Mišljenje o drugoj osobi* opisuje kakvo bi mišljenje sudionici stvorili da nepoznata osoba suprotnoga spola uđe u dužu komunikaciju s njihovim partnerom. Obje skupine su izjavljivale kako bi pomislili da se osoba nabacuje njihovom partneru te nema većih razlika u pojavi osjećaja ljubomore u obje skupine. Sudionici s maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti su još izjavljivali da bi pomislili kako osoba ima neke skrivene razloge te da bi im osoba smetala i smatrali bi je napornom. Sudionici s minimalnim rezultatom su izjavljivali kako je ta osoba sigurno zaljubljena u njihovog partnera te kako pokušava sabotirati njihovu vezu (S3) „*Da je zaljubljena u njega, da želi privući pažnju da mene zapostavi i onda namjerno, na primjer, zna kada se mi nalazimo i onda dolazi u isto vrijeme i onda dođe uvijek kod njega. Onda bi pomislila da želi biti s njim i želi da mi što prije prekinemo.*“. To pokazuje veći posesivni stav sudionika, te se više osjećaju ugroženi od pripadnika istoga spola, a to vjerojatno proizlazi iz njihovog nižeg samopouzdanja i straha da će ih partner ostaviti zbog druge osobe. Jedan sudionik je uzeo u obzir i da se možda partner i nepoznata osoba znaju od nekuda. Razlog zašto više sudionika to nije uzelo u obzir je to što je Daruvar mali grad gdje gotovo svatko svakoga zna, barem iz viđenja i rijetko dolaze stranci pogotovo koji su dobi sudionika u ovome istraživanju.

Kategorija *Reakcija u situaciji* opisuje kako bi sudionici reagirali u toj situaciji. Obje skupine izjavljuju ako bi se situacija razvijala nepovoljno za njih da bi tražili partnera da odu, tj. pokušali bi ga maknuti od te osobe (S5) „*Ajoj... Ajoj... Ajoj... Ne bi bilo dobro. Mislim, odvucla bi ja njega. Rekla bi da mi je dosadno, da mi se ide negdje drugdje, da idemo prošetati, maknula bi ja njega od nje.*“. Isto tako, obje skupine izjavljuju kako bi naknadno, kada osoba ode, pitali partnera tko je to bio kako bi mogli procijeniti koje su namjere te osobe i da li im predstavlja prijetnju. Sudionici s maksimalnim rezultatom su još izjavljivali da bi oprezno procjenjivali osobu i razvoj situacije prije nego što bi reagirali, da bi pokazivali svoje nezadovoljstvo nadajući se da će partner sam shvatiti kako to ne odobravaju te da ovisi i o raspoloženju kako će reagirati (S7) „*Ne valja, ne valja... Ne bi razmišljao... Ili bi se zapričali svi ili ono... Vidio bih kakva je osoba. Prvo bi pomislio A gle budale! Morao bih vidjeti kakve sam ja volje. Ako bih bio ljut onda bi mu rekao nešto... Da ode. A da sam dobre volje onda...*

Ne znam... Onda bih razmislio.“. Sudionici s minimalnim rezultatom izjavljuju kako bi se u nekim situacijama također pokušali ubaciti u razgovor (S1) „*Pomislila bi da se nabacuje njemu, da mene želi izbacit, maknut, da želi s njim pričat. Ubacila bi im se u razgovor ili bi rekla dečku da idemo nekuda.*“, da bi pitala tu osobu što želi ili pitala partnera tko je to i hoće li ih upoznat te da bi posvetili pažnju promatranju te osobe nastojeći otkriti njihove prave namjere.

Kategorija *Osjećaji u situaciji* pokazuje kako se sudionici najčešće osjećaju u takvim situacijama. Obje skupine navode da bi osjećale ljubomoru te sudionici s maksimalnim rezultatom izjavljuju da bi ih takva situacija naljutila i postali bi razdražljivi. Sudionici s minimalnim rezultatom navode znatiželju upućenu prema toj osobi i njezinim namjerama te neugodu zbog isključenosti i ignoriranja od strane nepoznate osobe.

5.3. Metodološki nedostaci i implikacije za buduća istraživanja

Treba spomenuti kako se uz ovo istraživanje vežu i određeni metodološki nedostaci koji su mogli utjecati na dobivene rezultate. Prvi nedostatak se veže uz izbor sudionika. Kako je već spomenuto, sudionici su dio prigodnog uzorka te se time smanjuje mogućnost generalizacije na populaciju. Ispitani su samo polaznici jedne škole, gimnazije, koju pohađa više djevojaka nego dječaka te koji su vjerojatno manje agresivni od osoba koje pohađaju neke druge škole. Nadalje, treba uzeti u obzir i subjektivnost ispitivača koju je teško eliminirati kod obrade podataka dobivenih kvalitativnom analizom (Milas, 2009). Tome pridonosi i neiskustvo ispitivača u provođenju i konstrukciji polustrukturiranog intervjua. Iako se pri provođenju istraživanja koristila i triangulacija kako bi se povećala valjanost rezultata, iskustvo ispitivača mu ne ide u prilog. Triangulacija se odnosi na korištenje podataka iz više izvora (Lacey i Luff, 2007) te se u ovome istraživanju uz podatke dobivene od samih sudionika koriste i podatci dobiveni opažanjem za vrijeme intervjua i podatci dobiveni od školskoga psihologa koji bolje poznaje sudionike.

Za buduća istraživanja, bilo bi dobro kada bi se u istraživanje mogao uključiti uzorak iz više različitih škola kako bi bio što reprezentativniji te da se mogu dobiti i podatci od vršnjaka što misle o sudionicima koji su predmet analize. Isto tako, potrebno je ući dublje u razloge pojedinih ponašanja među sudionicima što bismo mogli napraviti

provedbom bolje osmišljenoga intervjua s relevantnijim pitanjima ili korištenjem neke druge metode (npr. fokus grupe) što bi omogućilo veće uvide i bogatije odgovore od sudionika (Hancock, 1998). Isto tako, potrebno je napraviti bolju empirijsku provjeru kvantitativnih podataka kako bi dobili pravo bogatstvo informacija prikupljenih korištenjem kvantitativne i kvalitativne metode.

6. ZAKLJUČAK

Osvrnuvši se na podatke dobivene ovim istraživanjem, možemo reći kako smo upotrebom kvantitativne i kvalitativne metode prikupljanja i obrade podataka dobili veće bogatstvo informacija nego da smo upotrebljavali samo jednu od metoda. Kvantitativna obrada nam je omogućila da vidimo kolika je zastupljenost nasilnog ponašanja među mladima, kojim oblicima agresije su sudionici skloniji i da nema statistički značajne razlike između muških i ženskih sudionika na Upitniku agresivnosti. Ali ono što nam kvantitativna obrada nije pokazala su intenzitet agresivnosti, koji su faktori koji dovode do takvoga ponašanja i kako sudionici tumače sami svoja ponašanja i osjećaje u takvim situacijama. Na te informacije nam odgovara kvalitativna obrada i pruža puno dublji uvid u razloge ljudskoga ponašanja.

Podatci dobiveni kvantitativnom obradom pokazuju da se sudionici s minimalnim i maksimalnim rezultatom na Upitniku agresivnosti značajno razlikuju međusobno ali kvalitativna obrada pokazuje kako oni ipak imaju i dosta dodirnih točaka. Vidljivo je kako se razlike ponajviše nalaze u konativnoj komponenti te da su sudionici s većim rezultatom na Upitniku agresivnosti spremniji agresivnije reagirati na podražaje, dok su razlike u percepciji emocijama i kogniciji ustvari vrlo male između dvije skupine sudionika. Odgovor na pitanje može li nam kvalitativna obrada podataka dobivenih kvantitativnom metodom prikupljanja podataka nešto više reći o uzrocima nasilnog ponašanja zasigurno glasi „može!“ što se vidi i iz činjenice da se podatci dobiveni kvantitativnom obradom mogu značajno drugačije protumačiti nakon kvalitativne analize.

Time sa sigurnošću možemo zaključiti kako korištenje obje metode daje veće bogatstvo podataka i kako se jako dobro međusobno nadopunjuju, te ovaj rad može poslužiti kao poticaj za buduća istraživanja da se upotrijebe obje metode ako za to postoje mogućnosti.

7. LITERATURA

- Aronson, E., Wilson T. i Akert R. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J. i Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regarding direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, (str. 117-127).
- Buss, A. H. i Perry, M. (1992). The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, (str. 452-459).
- Buss-Perry (1992). *Aggression Questionnaire*.
http://pmbcii.psy.cmu.edu/core_c/Buss_Perry_Aggression_Questionnaire.pdf
- Calder, B. J. (1977). Focus Groups and the Nature of Qualitative Marketing Research. *Journal of Marketing Research*. 14, (str. 353-364).
- Chambers, R. (1983). *Rural Development: Putting the Last First*. London: Longman.
- Cohen, D. (2006). *Qualitative Research Guidelines Project. Semi-structured interviews*. New Jersey: Robert Wood Johnson Foundation
- Coie, J. D. i Dodge, K. A. (1997). *Aggression and antisocial behavior*. U W. Damon & N. Eisenberg (Eds). *Handbook of Child Psychology*, Vol. 3: Social, emotional and personality development.
- Fox, N. (2006). *Using Interviews in a Research Project*. The National Institute for Health Research. Research Design Service for the East Midlands / Yorkshire & the Humber.
- Fraenkel, J. R. i Wallen, N. E. (1993). *How to Design and Evaluate Research in Education*. Mc Graw-Hill. New York.
- Geary, D. C. (1998). *Male, female: The evolution of human sex differences*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Gintis, H. (2000) *Game Theory Evolving*. Princeton: Princeton University Press.
- Goodyear, M. (1998). Qualitative Research. *The ESOMAR Handbook of Market and opinion research*. ESOMAR publications, (str. 177-237).
- Hancock, B. (1998). *Trent Focus for Research and Development in Primary Health Care: An Introduction to Qualitative Research*. Trent Focus.
- Hunter, L. i Leahey E. (2008). "Collaborative Research in Sociology: Trends and Contributing Factors". *American Sociologist*, 39, (str. 290–306).

- Kuhn T.S. (1961), The Function of Measurement in Modern Physical Science. *The History of Science Society*, 52, (str. 161-163).
- Lacey, A. i Luff, D. (2007). *Qualitative Research Analysis*. The National Institute for Health Research. Research Design Service for the East Midlands / Yorkshire & the Humber.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Osterman, K., Bjorkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., Kaukiainen, A., Landau, S. F., Fraczek, A. i Caprara, G. V. (1998). Cross-cultural evidence of female indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 24, (str. 1-8).
- Owens, L., Shute, R. i Slee, P. (2000). «I'm in and you are out...»: Explanations for teenage girls' indirect aggression. *Psychology, Evolution & Gender*, 2, (str. 19-46).
- Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje – Psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.

8. PRILOZI

Prilog 1. Upitnik agresivnosti

Pred tobom se nalaze tvrdnje koje opisuju neka uobičajena ponašanja i osjećaje. Tvoj je zadatak da uz svaku tvrdnju zaokružiš broj koji označava koliko je ona ne/karakteristična za tebe. Ponuđeno je 5 odgovora za svaku tvrdnju, i oni su opisani u priloženoj skali nakon ove upute. Od predloženih odgovora možeš izabrati samo jedan!

Na tvrdnje odgovaraj pojedinačno, neovisno o prethodnim odgovorima. Tvoji će odgovori biti strogo povjerljivi i čuvani, stoga te molimo da na njih odgovoriš iskreno. Nemoj previše razmišljati o odgovoru. Ovdje nema točnih i netočnih odgovora, dobri su svi odgovori koji opisuju kako ti doživljavaš stvari oko sebe.

Ime i prezime: _____

Spol:

1 = potpuno nekarakteristično za mene

2 = donekle nekarakteristično za mene

3 = ni nekarakteristično ni karakteristično za mene

4 = donekle karakteristično za mene

5 = potpuno karakteristično za mene

1.	Moji prijatelji misle da sam brzoplet/a.	1 2 3 4 5
2.	Ako trebam pribjeći nasilju da zaštitim svoja prava, to ću i napraviti.	1 2 3 4 5
3.	Kad su ljudi posebno dobri prema meni, pitam se što žele.	1 2 3 4 5
4.	Otvoreno kažem prijateljima kad se ne slažem s njima.	1 2 3 4 5
5.	Bio/la sam toliko ljut/a da sam razbijao/la stvari.	1 2 3 4 5
6.	Teško izbjegavam prepirke s ljudima kada se ne slažu sa mnom.	1 2 3 4 5
7.	Ponekad se pitam zašto sam toliko ogorčen/a.	1 2 3 4 5
8.	S vremena na vrijeme ne mogu kontrolirati potrebu da udarim neku osobu.	1 2 3 4 5
9.	Ja sam smirena osoba.	1 2 3 4 5
10.	Sumnjičav/a sam prema pretjerano ljubaznim nepoznatim ljudima.	1 2 3 4 5

11.	Prijetio/la sam ljudima koje znam.	1 2 3 4 5
12.	Planem brzo, ali se brzo i ohladim.	1 2 3 4 5
13.	Kad bi me netko dovoljno isprovocirao mogao/la bih ga udariti.	1 2 3 4 5
14.	Kad me ljudi naživciraju, mogu im reći što mislim o njima.	1 2 3 4 5
15.	Nekad me izjeda ljubomora.	1 2 3 4 5
16.	Ne mogu zamisliti dobar razlog zbog kojeg bi ikada ikoga udario/la.	1 2 3 4 5
17.	Ponekad mislim da je život prema meni bio nepravedan.	1 2 3 4 5
18.	Teško kontroliram svoju narav.	1 2 3 4 5
19.	Kad sam frustriran/a, pokazujem to.	1 2 3 4 5
20.	Ponekad osjećam da mi se ljudi smiju iza mojih leđa.	1 2 3 4 5
21.	Često se ne slažem s drugim osobama.	1 2 3 4 5
22.	Ako me netko udari, udarit ću i ja njega.	1 2 3 4 5
23.	Ponekad osjećam da ću eksplodirati kao bure baruta.	1 2 3 4 5
24.	Čini se da drugi ljudi uvijek prolaze bolje.	1 2 3 4 5
25.	Neki su me toliko isprovocirali da smo se potukli.	1 2 3 4 5
26.	Znam da me prijatelji ogovaraju iza mojih leđa	1 2 3 4 5
27.	Moji prijatelji misle da se volim prepirati	1 2 3 4 5
28.	Ponekad se naljutim iako za to ne postoji poseban razlog	1 2 3 4 5
29.	Ulazim u sukobe češće nego prosječna osoba	1 2 3 4 5

Prilog 2. Pitanja korištena za kvalitativno prikupljanje podataka

- 1) Kako se osjećaš kada se desi nešto što znaš da ne možeš promijeniti; npr. Dobiješ lošu ocjenu, roditelji ti zabrane izlazak ili ti daju kaznu, oduzmu mobitel... Kako se ponašaš? Da li drugi mogu vidjeti da si loše volje? Pokušaj se sjetiti nekog događaja koji ti se desio da si bio/bila toliko ljut/a da si htio da te svi ostave na miru? Kako si se ponašao prema osobama koje su ti se obratile i pokušale pričati s tobom?
- 2) Da li ti se ikada desilo da se naljutiš bez nekog posebnog razloga, npr. Na brata ili sestru, na samu prisutnost neke osobe koja ti je antipatična, da te posebno živciraju neke stvari koje ljudi rade oko tebe? Koliko često ti se to dešava? Kako reagiraš na to?
- 3) Da se nađeš u nekom sukobu bi li udario tu osobu? A da ona tebe udari bi li vratio? Zašto misliš da joj treba vratiti?

- 4) Kako reagiraš kada te netko toliko naljuti da misliš da bi je mogao udariti? Što te sprječava da je udariš?
- 5) Prijatelj ti je čuo neku novu pjesmu i baš ga je oduševila. Stalno je pušta i traži te da je slušaš. Tebi se pjesma nimalo ne sviđa i prijatelj te pita: "I kakva ti je? Jel da da je super?" što ćeš reći?
- 6) Kako reagiraš kada pričaš s prijateljem/prijateljicom o nekom nogometnom klubu/glumcu/pjevaču/religiji i mišljenja vam se razilaze. Prijatelj uporno tvrdi kako je (njegova tvrdnja) točna a ti se s time nikako ne slažeš?
- 7) Zamisli da si došao/došla na neku zabavu gdje ne poznaš previše ljudi. U jednom trenutku ostaneš sam/a i priđe ti netko (istog spola) koga nikad u životu nisi vidio i počne čavrljati s tobom... Počne te ispitivati ime, prezime, u koju školu ideš, gdje živiš, s kime si došao itd. Što bi pomislio o takvoj osobi? Što misliš zašto ti je prišla? što želi?
- 8) Zamisli da sjediš s curom/dečkom u kafiću i odjednom tvom partneru priđe neki dečko/djevojka i počne s njim/njom čavrljat. Što bi pomislio i kako bi postupio?